
Історіографія та джерелознавство

А.В.Крюков, Ю.М.Томин

ІЗМАЇЛ СРЕЗНЕВСЬКИЙ І ГАЛИЧИНА

Ізмаїл Іванович Срезневський (1812-1880) займає видатне місце у становленні європейського слов'янознавства ХІХ ст. Вчений-енциклопедист, мовознавець, історик, палеограф, етнограф, фольклорист і видавець — залишив помітний внесок у всіх галузях гуманітарних наук. Загально визнаними є заслуги Срезневського у розвитку міжслов'янських наукових і культурних взаємин.

Формування світогляду і наукових інтересів І.Срезневського припадає на 20-30-ті роки ХІХ ст. Його дитинство, молодість і перші творчі кроки пов'язані з Харківським університетом, до якого він вступив у 14 і закінчив у 17 років. У ті часи, як відомо, саме цей університет був осередком українського національного відродження, яке, зокрема, на Харківщині, набуло культурницько-етнологічного спрямування, зосереджувало увагу представників тогочасної прогресивної інтелігенції на вивченні рідної мови, пошуках нових літературних форм, дослідженні героїчного минулого українського народу.

Атмосфера творчого пошуку захопила молодого Срезневського. У роки навчання, а згодом на вчительській і викладацькій роботі, він збирає пам'ятки української народної творчості, поглиблено вивчає українську літературу й історію. Він особисто знайомиться з М.О.Максимовичем, М.В.Гоголем, І.П.Котляревським, А.М.Метлинським, Г.Ф.Квіткою-Основ'яненком¹. Це спілкування вплинуло на формування поглядів і наукових інтересів молодого Срезневського [1].

¹ Чи не найбільший вплив на Срезневського мав Г.Ф.Квітка-Основ'яненко. Минуть роки і на похороні відомого українського письменника Срезневський проголосить: "Пам'ятай, Україно! цю могилу! Тут поховано того, хто збуджений любов'ю до тебе, твого добробуту і слави, захищав твої звичаї і мову і вчив тебе твоєю мовою" (див. Срезневський И. О кончине Г.Ф.Квитки 8 августа 1943 г. //Прибавление к харьковским губернским ведомостям. — Харьков, 1843. — №33 — С.298).

Наприкінці 20-х - початку 30-х рр. XIX ст. у Харкові утворилось науково-культурне об'єднання, за яким у літературі утвердилась назва гуртка "харківських романтиків". "Душею і організатором українських романтиків був І.Срезневський" [2]. Харківські романтики відіграли помітну роль в українській культурі. Саме з них, на думку українського історика М.І.Марченка, "слід починати історію українського романтизму в літературі та історіографії" [3]. Романтики збирали українські пісні й перекази, обговорювали перспективи розвитку української культури, здійснили видання першого в Україні альманаху ("Український альманах", 1831), готували до друку нову збірку під назвою "Українська скарбниця" [4]. І хоча цей намір через відсутність коштів не було здійснено, романтики продовжували накопичувати матеріали для майбутніх видань. І.Срезневський, Федір і Орест Євєцькі, І.Розковшенко та інші обмінювались пам'ятками фольклору, літописами (листування й ці матеріали зберігаються в Центральному державному архіві літератури й мистецтва у Москві. — А.К., Ю.Т.) [5]. Амвросій Метлинський залучив до співпраці молодого Миколу Костомарова. Останній, пізніше вже відомий вчений, згадував: "Ізмаїл Іванович на ті часи ще зовсім молода людина, був глибоко начитаним і з великим запалом до наукової праці... Наше зближення з ним сприяло моему стремлінню до вивчення малоросійської народності" [6].

Поступово українознавча проблематика посідає провідне місце у наукових інтересах Срезневського. Він називає себе у листах до матері "збирачем усього українського", заявляючи при цьому: "Головне моє заняття улюблене — історія України" [7]. Зібраний фольклористичний, історичний і літературний матеріал Срезневський використав при написанні художніх оповідань про Г.С.Сковороду [8], науково-популярних нарисів з історії українського козацтва [9], виданні шести випусків (1833-1838) історично-фольклористичної збірки "Запорожская старина", синтетичного дослідження "Историческое обозрение гражданского устройства Слободской Украины со времени ее заселения до преобразования в Харьковскую губернию" (Харьков, 1839)[10] (згодом про цю працю схвально відгукнувся відомий дослідник Слобожанщини Д.І.Багалей. — А.К., Ю.Т.)

Важливого значення, зважаючи на русифікаторську політику царизму, набув публічний виступ Срезневського на захист української мови. У 1834 р. він опублікував статтю у вигляді листа до московського професора І.М.Снегірьова, у якій писав: "Тепер, здається, уже ні для кого, і ні для чого доводити, що мова українська (або як бажано іншим називати: малоросійська) є мова, а не наріччя російської чи польської, як доводили деякі, і для багатьох переконливо, що ця мова є однією з найбагатших мов слов'янських, що вона не поступиться, наприклад, богемській у чисельності слів і виразів, польській – у живописності, сербській – у приємності, що ця мова... поетична, милозвучна, живописна... Яка б доля не спіткала її, що б не діяла з нею легковажність і випадок, вона не зникне" [11].

Згодом, вже працюючи професором Петербурзьких університету і педагогічного інституту, Срезневський дав позитивну відповідь на запит до нього Академії наук про доцільність надрукування українського перекладу Євангелія. Підкресливши, що "малоруський народ і малоруська словесність існують і ніхто у цілому світі спростувати цього не може" [12], вчений заздалегідь об'єктивно спростував невігласну русифікаторську заяву 1863 р. міністра внутрішніх справ Валуєва.

Нагадаємо й те, що І.І.Срезневський у своїх лекціях посилався на творчість Т.Г.Шевченка, коли він перебував на засланні й офіційно не дозволялося навіть згадувати його імені [13].

У знайденому нами конспекті студента М.О.Добролюбова курсу лекцій слов'янських літератур Срезневського від 5 березня 1857 р. читаємо: "на народній мові писав Шевченко" [14]. Як свідчать працівники відділу рукописів, "-енко" олівцем дописав М.Г.Чернишевський.

Велике значення у становленні І.І.Срезневського – вченого, розширенні його наукових інтересів відіграла подорож за кордон 1839-1842 рр. Водночас, на думку видатного славіста ХІХ ст. О.Піпіна, вона стала "переломом в усій нашій історико-філологічній науці. Почалось правильне і різнобічне вивчення слов'ян" [15]. Адже до цього часу дослідники змушені були повідомляти: хто такі "чехи, хорвати,

лужичани, скільки їх і де вони живуть" [16]. Проте навіть такі відомості набували значної ваги, зважаючи на те, що у підручнику Арсен'єва 1835 р. з російської географії твердилося, що слов'янське населення Росії складають "росіяни, козаки і поляки; останні у царстві Польському і губерніях від Польщі приєднаних" [17]. За цією схемою український і білоруський народи позбавлялись національного визначення: їх відносили чи до росіян, чи до поляків. Цілком вірогідно, що така "обізнаність" автора офіційного підручника відображала не тільки стан тогочасної науки, але й була наслідком русифікаторської політики російського царизму. Тому не випадковим був резонанс, який викликало в літературних і наукових колах закордонне відрядження І.І.Срезневського. До нього з вітальними побажаннями звернулись М.Гоголь, М.Костомаров, П.Гулак-Артемівський, відомий російський історик М.Каченовський [18].

Ретельно готуючись до подорожі, Срезневський здійснив підготовчу мандрівку до Харківської губернії. В його щоденнику знаходимо описи міст Богодухово, Ахтирки, Гадяча, Хорола, Полтави, а також церков і будинків, записи обрядів і пісень бандуристів, виписки з архівних документів [19]. Набуті навички стали йому в пригоді під час трирічної закордонної мандрівки.

І.І. Срезневський не залишив поза увагою жодний слов'янський народ, особисто познайомився і започаткував наукові контакти майже з усіма провідними діячами слов'янського відродження. Навесні 1842 р. вчений повертався до Харкова через західноукраїнські землі, які тоді перебували під владою Габсбургів. Такий маршрут ним було вибрано як з метою вивчення Закарпаття і Прикарпаття, так і заради знайомства з місцевими прибічниками "слов'янської спеціальності", з їх науковою і літературною діяльністю. У записнику вченого ми знаходимо прізвища І.Вагилевича, Я.Головацького, В.Залеського та інших [20], про яких він чув і дещо знав. До того ж його особисто запросив під час знайомства у Відні Іван Головацький. Слова останнього про загальноукраїнську спільність: "Одна нас мати народила. Живіть дружньо з рідними братами" [21], знаходили палкий відгук у харківського вченого.

Срезневський був не першим науковцем з Росії, що відвідував цей край, проте лише він "увійшов у близькі стосунки з Головацьким і Вагилевичем і виявив стільки цікавості до карпаторуського культурного руху" [22].

Фольклорно-етнографічному й історико-філологічному вивченню Закарпаття і Прикарпаття Срезневський присвятив майже два місяці (з 21 травня до 30 липня 1842 р.). Про його науковий доробок свідчать аналіз місцевого культурного життя у черговому повідомленні Міністерству освіти [23], численні записи народних пісень, мовних діалектизмів, чернетки статей [24]. Багато цікавих відомостей можна знайти у листах до матері, друзів, знайомих [25].

По дорозі до Ужгорода вчений відвідав і описав Сучани, Ясенів, Банську Бистрицю і Пряшів. Перебуваючи в Ужгороді, Срезневський знайомиться з уніатськими священиками Василем Поповичем і Михайлом Лучкаєм, які надали йому допомогу під час роботи зі стародруками й рукописами місцевої семінарської бібліотеки [26]. 14 липня він їде до міста Мукачеве, де вивчає архітектуру монастиря і колишнього замку, археологічні знахідки, особливості одягу місцевого населення [27].

Під час подорожі по Закарпаттю Срезневський дійшов висновку, що значна частина місцевого населення зберігає національні риси й українську мову, пам'ятає про своє походження: "Городянин з Харкова може розмовляти з городянином Ужгороду, як розмовляє москвич із коломенцем... Русини у повному розумінні слова, рідні брати малоросіян, однокровні діти старої Русі" [28]. Свої спостереження вчений використав і розвинув у статті "Русь Угорская" [29], яку доповнив висновками про те, що українці жили у Карпатах ще до мадярського поневолення. Ці висновки збігаються з думками видатного дослідника Закарпаття О.В.Духновича, але виникли незалежно, хоча майже одночасно [30].

Із Ужгорода через Сколе вчений їде до Стрия. Зі щирим співчуттям він описує важкі умови життя в гірських районах Прикарпаття: "Нещасні русняки повинні підніматись не тільки з плутами, а й з житлом дуже високо у гори і озимини зовсім не сіють". У цьому ж листі на шляху зі Сколе до Стрия,

датованому 17 липня 1842 р., вчений розповідає, як місцева українська дівчина, яка диктувала йому текст народної пісні "Мати, моя мати, коли ж би си знала, де то я ходила і з ким розмовляла" і за це одержала від нього обручку, повернула її зі словами: "Візьміть перстень, та дайте мені грошей, бо у мене мати стара: піду до міста і куплю їй хліба" [31]. Після дводенного перебування у Стрию, вчений вирушає до Львова.

У Львові І.І.Срезневський перебував з 19 по 29 липня 1842 р. Він був захоплений своєрідною архітектурою старовинного міста, яке на його думку, "красою не поступається Пешту або Триєсту", що ж стосується театру, то він "один з найкращих у всій Австрійській імперії" [32]. Вчений напружено працював у бібліотеці Оссолинських, де збереглося багато рідкісних стародруків, а також у бібліотеці уніатського монастиря святого Василя, де виявив два рукописи "дуже давні, можливо XIV ст." [33].

Науковий ентузіазм І.І.Срезневського, його захоплення історією і культурою слов'янських народів мали значний вплив на діячів "Руської трійці", їх близьке оточення [34]. І.С.Свенцицький згадував: "За віком – ровесник, за поглядами – український патріот, вчений славіст не міг не справити найживішого і найкращого враження на молодих галицько-руських патріотів-письменників" [35]. Іван Головацький у одному із своїх листів зізнавався, що спілкування з І.І.Срезневським "запало його ідеєю слов'янства" [36].

Відомо, що І.І.Срезневський надав значну допомогу братам Якову та Івану Головацьким у підготовці літературно-фольклористичної збірки "Вінок русинам на обжинки", яку, на жаль, видати повністю не вдалося. У свою чергу, харківський науковець одержав допомогу з боку львівської прогресивної інтелігенції у вивченні культури та історії Галичини. Наслідком такої співпраці став задум нарису про Галичину, в якому Срезневський збирався використати як власні спостереження, так і передані йому матеріали І.Вагилевича та братів Головацьких [37].

Дорожні нотатки, записи народних говірок, пісень, філологічні спостереження й виписки з історичних документів [38] дають можливість визначити науковий задум Срезневського – це мало бути філолого-етнографічне

дослідження. Чернетка одного з його розділів під назвою "Галицкое наречие" зберігається в архіві, у фонді Срезневського [39]. У рукописі він обґрунтовує існування самостійної української мови і спростовує висновки "Греча, Юнгмана, Шафарика, які твердять інше". Складовою частиною української мови, одним із її діалектів, пише вчений, "є галицьке наріччя – наріччя західне". Розглядаючи його ознаки, Срезневський посилається на висновки Я.Головацького, І.Вагилевича, І.Левицького. Водночас вчений наголошує на необхідності з'ясування особливостей місцевих діалектів, їх характерних дієслівних форм, намагається подати лінгво-географічний аналіз галицького регіону. На його думку, до "галичан слід відносити 2 млн. проживаючих у Галичині, 500 тис. – в Угорщині (Мукачеве, Ужгород, Верещка), 40 тис. – у Польщі (Замост'є і Хелм)". Усі вони розмовляють такою ж мовою, як і українці на Сході, хоча й мають діалектні відмінності: "закарпатсько-лемківські, стрийсько-бойківські, коломийсько-гуцульські" [40]. Пізніше вчений підкреслить значення картографування і вивчення діалектів, без чого, на його думку, "не можна сказати жодного розумного слова з філології" [41].

Окремого нарису, присвяченого Галичині, Срезневський так і не написав. Залишилась незавершеною і не була опублікована стаття про галицькі діалекти. Проте зібрані під час подорожі по західноукраїнських землях матеріали були частково використані в статті "Русь Угорская", доповідній міністерству освіти [42], звіті Харківського університету [43], фундаментальній праці "Мысль об истории русского языка". В останній дослідник, зокрема, писав:

Місцеві говори малоруські теж різноманітні і більше від інших примітні своїми особливостями говори західні – в Галичині і Угорщині, особливо говори горців Бескид" [44]. Не випадково лекції вченого, у яких він вміло використовував фактичний матеріал, власні спостереження, за численними свідченнями сучасників, були яскравими, глибоко змістовними і мали надзвичайний успіх у слухачів [45].

Від'їзду І.І.Срезневського зі Львова Я.Головацький присвятив звернення у вигляді вірша:

"Хоть з далекої України,
Хоть з далекої родини,
Все один другому брат.
Ізв'яжemoсь рідні діти,
Час вже нам відмолодіти.
Свою пісню заспіваймо.
Свою силу здобуваймо,
Тоді все піде у лад" [46].

У відповідь Срезневський подарував йому книжечку "Українські балади" Ієремія Галки (Харків, 1939) з автографом автора, тобто М.Костомарова, який, як відомо, підписував цим псевдонімом деякі свої художні твори. Ймовірно, що Костомаров подарував збірку Срезневському напередодні закордонної подорожі [47].

Наукові й особисті взаємини І.Срезневського з діячами "Руської трійці" не припинились після від'їзду харківського професора. Особливо інтенсивним було їх листування в період роботи Срезневського у Харкові. І.Вагилевич писав про свої літературні плани й нові праці Зубрицького і Головацького, повідомляв про те, що видає граматику української мови, просив ознайомити з нею "Максимовича, Метлинського, Костомарова для побратимства, Востокова яко мого вчителя" [48]. Частина надісланих етнографічних матеріалів, за згодою Вагилевича було використано у 1843 р. у спільній публікації Срезневського, Костомарова, Метлинського на сторінках московського журналу "Маяк". Вона містила зауваження і доповнення до історико-етнографічної статті К.Сементовського про народні свята українців і водночас популяризувала імена дослідників Галичини: "В.Залеського, видавців "Русалки Дністрової" Войцицького, Ходаківського" [49].

Чи не найбільш плідними й довготривалими були наукові контакти І.Срезневського з Яковом Головацьким. Вони обмінювались думками з проблем історії культури України, етнографічними і філологічними матеріалами, власними публікаціями [50]. В одному з листів до І.Срезневського Я.Головацький висловив бажання працювати над доповненнями до українського словника О.С.Афанасьєва-Чужбінського. Цілком вірогідно, що саме завдяки сприянню

тоді вже відомого професора Срезневського Російська академія наук погодилась і повідомила, "що прийме цю працю з вдячністю" [51].

Останній лист Якова Головацького до І.Срезневського, який нам вдалося виявити в архівах, датується 19 грудня 1877 р. У ньому Головацький повідомляв, що посилав свої останні праці, просив визначити вік старовинного рукопису і сприяти у публікації географічного словника [52].

І.Срезневський доклав чимало зусиль до популяризації галицьких вчених. Він сприяв публікації творів І.Вагиєвича і Я.Головацького у московських виданнях [53], включив у перелік найважливіших праць з українського фольклору збірку українських народних пісень Я.Головацького [54], розповідав про їх діяльність на своїх лекціях.

Згадки про подорож по західноукраїнських землях і знайомство з місцевими "прибічниками слов'янства" Срезневський зберіг на все життя.

У листі до діяча чеського відродження В.Ганки він писав, що "у подорожі своїй... я був щасливий", адже знайшов безцінний матеріал для історика, етнографа та філолога [55]. Відрадження Срезневського за кордон сприяло нагромадженню знань і розширенню наукових інтересів ученого, його переходу до вивчення історії культури майже усіх слов'янських народів.

Нова доба викликає потребу в "нових героях", які здебільшого вирізняються своїм радикалізмом. Ізмаїл Срезневський до таких радикальних постатей не належить. Його суспільно-політичні погляди обмежувались абстрактними ідеями культурницького розвитку України, морально-етичним осудом тих чи інших сторін тогочасного життя, співчуттям важкому становищу селян. Водночас наукова чесність ученого спонукала його до вчинків, які, як на ті часи, не обмежувались "чистою наукою" і вимагали значної особистої мужності. Зокрема І.Срезневський був одним із перших вчених, які публічно виступили на сторінках російських видань на захист самостійності й самобутності української мови. Проте відомий славіст був людиною поміркованою і намагався, за власним виразом, "уникати політики". Хтось сьогодні, можливо, кине вченому, що йому

бракувало послідовності й рішучості у відстоюванні власних поглядів. Інші, можливо, дорікатимуть за те, що зібравши цікавий матеріал з історії і етнографії Прикарпаття, він так і не знайшов часу його узагальнити в якомусь монографічному виданні, або за те, що вагомішою могла бути допомога згодом вже визнаного авторитета у слов'янознавстві його галицьким побратимам на ниві науки й освіти. І все ж ми вважали за доцільне нагадати читачеві про багатогранну діяльність Ізмаїла Срезневського, творчість якого "об'єктивно сприяла українському національному відродженню ХІХ - початку ХХ ст." [56].

1. Крюков А.В., Полек В.Т. І.І.Срезневський і українська література //Рад. літературознавство. – 1980. – Т.3. – С.75-80.

2. Кирилюк Є.П. Український романтизм у типологічному зіставленні з літературами західно- і південно слов'янських народів (перша половина ХІХ ст.). – К., 1973. – С.14.

3. Марченко М.І. Український історіографік (з давніх часів до середини ХІХ ст.). – К., 1959. – с.165.

4. Історія української літератури: У 8 т. – Т.2. – К., 1967. – С.158.

5. Центральный государственный архив литературы и искусства в Москве (далі – ЦГАЛИ), фонд І.І.Срезневського, №436, оп.1, д.4, 286, 296, 314, 335, 373, 396.

6. Литературное наследие: Автобиография Н.И.Костомарова. – СПб., 1890. – С.29.

7. Из переписки И.И.Срезневского, 1829-1839 гг. // Киевская старина. – 1901. – № 6. – С.333; № 7-8. – С.218.

8. Отрывки из записок о старце Григории Сковороде // Утренняя звезда. – Харьков, 1834. – Кн.1. – С.67-97, Майор, майор //Московский наблюдатель. – 1836. – Ч. VI. – С.205-238, 435-468, 721-736.

9. Виговский и Пушкаръ //Сын Отечества. – 1834. – Т.47. – Ч.168. – № 44. – С.250-274; Палий //Сын Отечества. – 1834. – Т.42. – Ч.164. – С.413-426; Иван Барабаш // Московский наблюдатель. – 1835. – Ч.1. – Кн.3-4. – С.597-611; Первое дело Хмельницкого с поляками 1648-1649 // Северная пчела. – 1835. – № 125-126. – С.499-504; Казаки-

Гайдамаки уніатської війни. 1595-1654 //Очерки России. — 1840. — Кн. III. — С.121-138.

10. Див.: Очерки из русской истории. — Т.2: Материалы и статьи по истории Слободской Украины. — Харьков, 1913. — С.260.

11. Срезневский И.И. Взгляд на памятники украинской народной словесности: Письмо к профессору И.М.Снегиреву // Ученые записки Московского ун-та. — М., 1834. — Кн. VI. — С.134-135.

12. Науменко В.Ф. С.Марачевский и его литературная деятельность //Киевская старина. — 1902. — № 12. — С.473.

13. Санкт-Петербурзький архів Академії наук Росії, ф. № 216 (І.І.Срезневського), оп. 2, д.65, лл.7,10.

14. Відділ рукописів Державної публічної бібліотеки ім. М.Е.Салтикова-Щедріна, ф. 255 (М.О.Добролюбова), № 127, л.54.

15. Пыпин А. И.И.Срезневский //Вестник Европы. — Т.2 — СПб, 1880. — С.448

16. Соболевский А.И. Заслуги И.И.Срезневского: Памяти Измаила Ивановича Срезневского. — Кн. 1. — Пгд, 1916. — С.168.

17. Кочубинский А.П. П.И.Шафарик. —Одесса,1890. — С.146-147.

18. ЦГАЛИ, ф.436, оп.1, д.71, лл.1,2; д.75, л.1; д.138, л.1.

19. Там само, ф.436, оп.1, д.4, лл.1-33.

20. Свенцицкий И.С. Материалы по истории возрождения Карпатской Руси: Сношения Карпатской руси с Россией в первую половину XIX века. — Львов, 1906. — С.159 (далі — Свенцицкий И.С. Материалы...).

21. Там само.-С.163.

22. Там само.-С.322-327.

23. Донесение адъюнкт-профессора Срезневского Министру народного просвещения: Донесение 5-ое из Кракова, от 2 августа 1842 года //Журн. М-ва нар. просвещения. — 1843. — Ч.37. (далі — Донесения...).

24. ЦГАЛИ, ф.436, оп.1, д.45,76.

25. Путевые письма Измаила Ивановича Срезневского из славянских земель 1839-1842. — СПб, 1895. —С.304-316. (далі — Путевые письма...).

26. Путевые письма... – С.310-312; Донесения... – С.47-50; ЦГАЛИ, ф.436, оп.1, ед. хр.196, лл.1-2.
27. ЦГАЛИ, ф.436, оп.1, д.47,713.
28. Донесения... – С.46-47.
29. Срезневский И.И. Русь Угорская //Вестник русского Географического общества. – 1852. – Ч. IV. – С.1-28.
30. Аристов Ф.Ф. Истинная история Карпато-россов. А.В.Духновича: Значение А.В. Духновича как угро-русского писателя //Рус. архив. – №5. –Кн. 2. – М., 1914. – С. 144-155.
31. Путевые письма... – С. 319-320.
32. Там само.-С. 321-328.
33. Донесение... – С. 55.
34. Гербільський Г.Ю. Розвиток прогресивних ідей в Галичині у першій половині ХІХ ст. – Львів, 1964. – С. 201-202.
35. Свенцицкий И.С. Обзор сношений Карпатской Руси с Россией в первую половину XIX века //Известия отделения русского языка и словесности Академии наук. – 1906. – Т. IX. – Кн. 3. – С. 72 (далі – Свенцицкий И.С. Обзор...).
36. Свенцицкий И.С. Материалы... – С. 170-171.
37. Свенцицкий И.С. Материалы... – С. 163-183; ЦГАЛИ, ф. 436, оп. 1, д. 1184.
38. ЦГАЛИ, ф. 436, оп. 1, д. 701, 702, 713, 1043, 1184.
39. Там само, ф. 436, оп. 1, д. 701.
40. ЦГАЛИ, ф. 436, оп. 1, д. 701, лл. 1-4.
41. Срезневский И.И. Замечания о материалах для географии русского языка //Вестник русского географического общества. СПб, 1851. – Ч. 1. – С. 14.
42. Донесения... – С. 47-50.
43. Отчет о состоянии Харьковского университета за 1842/1843 академический год, составленный по поручению Совета адъюнкт- профессором И.И. Срезневским. – Харьков, 1843 – С. 51.
44. Срезневский И. Мысли об истории русского языка. – СПб, 1850. – С. 44.
45. М. Де-Пуле. Харьковский университет и Д.И. Качановский //Вестник Европы, 1874. – Ч. 1. – С. 106.
46. ЦГАЛИ, ф. 436, оп. 1, д. 109.
47. Див.: О.А. Барвінський. Примірник українських балад Костомарова з присвятою Срезневському //Зап. Наук. т-ва

ім. Т.Шевченка. — Т. СХХVI-СХХVII. — Львів, 1918. — С. 263-264.

48. ЦГАЛИ, ф. 436, д. 1447, лл. 1-4; д. 723, лл. 1-6.

49. Дополнения и замечания к замечаниям о праздниках у малороссиян К.Сементовского //Маяк. — 1843. — Т.11. — С.45.

50. Материалы по истории возрождения Карпатской Руси... — С. 173-180.

51. Кореспонденція Якова Головацького у літах 1850-1862 //36. філологічної секції Т-ва ім. Т.Шевченка. — Т. 8-9. — Львів, 1906. — С. 366-367.

52. ЦГАЛИ, ф. 436, оп. 1, д. 1184, л. 1.

53. Там само.

54. Відділ рукописів Російської державної бібліотеки, ф. 431, розділ 11, п. 31, спр. 14, арк. 1-2.

55. Полянина Т.В. Из истории взаимоотношений И.И.Срезневского и Я.Головацкого //Вопросы рус. лит. — Вып. 3/15. — Львов. — С. 96-97.

56. Киян О. Ізмаїл Срезневський //Історія України в особах ХІХ - ХХ ст. — К., 1995. — С. 63.

The investigation throws light on the role of the noted slavic scholar of Precarpathia and establishing academic cooperation with the "Ruska Triytsa" public men.

С.Д.Сворака, С.М.Дерев'янка

ОСВІТА ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ОБЛАСТЕЙ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ 40-х—ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ 60-х РОКІВ XX століття В ІСТОРІОГРАФІЇ

Обрана нами для дослідження проблема привертає увагу багатьох вчених. До неї звертались як радянські, так і зарубіжні історики, філософи, педагоги та психологи. Не претендуючи на всеохоплюючий аналіз наявної літератури, ми свідомо обмежуємося лише роботами, підготовленими дослідниками з України та української діаспори. Тобто йдеться про спробу інтегрувати їхні праці в єдину українську